МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

ТИТАРЕНКО Валерій Миколайович

УДК 378.22:377.5:[613/614] (043.3)

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

13.00.02 – теорія та методика навчання технологій

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Корець Микола Савич,
проректор з науково-педагогічної та
адміністративно-господарської роботи
Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Гедзик Андрій Миколайович,
перший проректор Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини;

кандидат педагогічних наук, доцент
Васенко Василь Васильович,
завідувач кафедри теорії і методики
технологічної освіти та комп'ютерної графіки
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди".

Захист відбудеться "29" грудня 2017 р. о 12^{00} годині на засіданні спеціалізованої вченої ради **Д 26.053.19** у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, за адресою: 01601, м. Київ–30, **вул. Пирогова, 9.**

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ–30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий "28" *листопада* 2017 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради **Т. Б. Гуменюк**

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасне оновлення здоров'язбережувальних аспектів підготовки майбутніх учителів технологій має глибоке підґрунтя. На необхідності забезпечення ціннісного ставлення до власного життя і здоров'я, формування у громадян високої культури безпеки праці наголошується в Законах України "Про охорону праці", "Про вищу освіту"; Концепціях реформування охорони здоров'я, формування позитивної мотивації на здоровий спосіб життя у дітей та молоді, освіти з напряму "Безпека життя і діяльності людини"; Державному стандартові освітньої галузі "Технології", у яких соціально відповідною метою розвитку професійної готовності фахівця визначено компетентність проектувати безпечне навчальне середовище з системою педагогічної взаємодії, спрямованої на підготовку особистості до вирішення завдань життєтворчості, що забезпечується відповідною працеохоронною діяльністю вчителя у процесі трудового навчання. Актуальність проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя технологій до формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудової діяльності посилюється у зв'язку з тим, що оновлення змісту трудового навчання учнів передбачає оволодіння більше як двадцятьма технологічними операціями ручної і механічної обробки різноманітних конструкційних матеріалів та пов'язане із виготовленням різних об'єктів технологічної діяльності, тому вчитель технологій має бути фахівцем високого рівня, який покликаний не лише реалізувати ускладнений зміст навчальної програми, а й зберегти життя і здоров'я учнів, сформувати в них сукупність здоров'язбережувальних компетентностей, підготувати дітей до роботи в умовах, наближених до сфери виробництва та обслуговування, забезпечити безпечні умови їхньої трудової діяльності. Отже, значущим завданням професійної підготовки є теоретичне обґрунтування та практична реалізація в освітньому процесі педагогічних університетів комплексу педагогічних умов, які враховують питання змісту, методів та засобів безпекового і працеохоронного навчання студентів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології). Упровадження таких педагогічних умов у процес підготовки передбачає активне застосування сучасних засобів здоров'язбереження і технологій здорового способу життя, урахування в цьому процесі специфіки трудового навчання, вікових особливостей учнів основної школи та індивідуальних запитів студентів на професійне самовдосконалення.

Фундаментальні теоретико-методичні основи технологічної підготовки школярів досліджували А. Дьомін, В. Мадзігон, Л. Оршанський, В. Сидоренко, Д. Сметанін, А. Терещук, Г. Терещук, Д. Тхоржевський та інші відомі вчені-педагоги. Питання професійної підготовки вчителя технологій розглядали А. Гедзик, О. Коберник, М. Корець, Є. Кулик, С. Ткачук, Д. Тхоржевський, А. Цина, В. Юрженко та ін. Сучасні дослідники приділяють постійну увагу питанням збереження й зміцнення здоров'я, розкриттю сутності здоров'язбережувальних технологій у підготовці спеціалістів (С. Гримблант, В. Васенко, Л. Коваль, М. Коржова, К. Оглоблін, М. Сентизова, Г. Соловйов),

обґрунтуванню специфіки здоров'язбережувального простору (Л. Єлькова, В. Ірхін, В. Одінцова, Г. Серіков, С. Сидорчик, Д. Сомов). Водночас проблема теоретичної, практичної і методичної підготовки вчителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудової діяльності не одержала належного вирішення та залишається актуальною для педагогічної теорії і практики. Особливо важливими є питання відбору більш складного змісту навчального матеріалу і методик здоров'язбережувальної діяльності, оволодіння вчителями досвідом атестації робочих місць учнів та формування культури безпечної праці.

У результаті аналізу теорії і практики професійної підготовки майбутніх учителів технологій виділено низку суперечностей між:

– значною кількістю досліджень, пов'язаних із опануванням професії вчителя технологій та невирішеністю проблеми його підготовки до формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудової діяльності;

– із запровадженням у реальній педагогічній практиці компетентнісного підходу і традиційною моделлю вищої педагогічної освіти, яка обмежує можливості вибору змісту, освітніх траєкторій, форм підвищення освітнього рівня вчителів технологій;

– необхідністю у підготовці вчителів технологій, готових до формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудової діяльності, та недостатньою розробленістю педагогічних умов підготовки таких фахівців у педагогічному вищому навчальному закладі.

Отже, актуальність проблеми, її недостатня розробленість та необхідність розв'язання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертаційного дослідження **"Підготовка майбутніх учителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання".**

Зв'язок роботи із науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукової роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка як складник комплексної науково-дослідної теми "Методолого-теоретичні основи та організаційно-методичні механізми модернізації вищої освіти Полтавщини" (державний реєстраційний № 0116U002583).

Тему дисертації затверджено вченою радою Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 4 від 30 жовтня 2014 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 2 від 24 березня 2015 р.).

Відповідно до обраної теми визначено мету, завдання, об'єкт та предмет дослідження.

Мета дослідження – на основі методолого-теоретичного аналізу визначеної проблеми обґрунтувати та експериментально перевірити комплекс педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання.

Мета дослідження зумовлює вирішення таких **завдань:**

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми в педагогічній теорії і практиці підготовки майбутніх учителів технологій, визначити сукупність наукових підходів дослідження.

2. На основі базових понять дисертації розробити теоретичні основи і методику підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання.

3. Визначити критерії і показники та схарактеризувати рівні готовності майбутніх учителів технологій до ефективного здоров'язбереження у ЗНЗ.

4. Обгрунтувати та експериментально перевірити комплекс педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів у процесі підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Об'єктом дослідження є фахова підготовка майбутніх учителів технологій.

Предмет дослідження – комплекс педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів у процесі трудового навчання.

Для вирішення визначених завдань використано комплекс **методів дослідження.** *Теоретичні методи*: історико-педагогічний і контент-аналіз, синтез, порівняння, моделювання, узагальнення – для визначення методологічних і теоретичних засад роботи, з'ясування сучасного стану теорії і практики формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання, виокремлення педагогічних умов дослідження; *емпіричні методи*: пряме та непряме спостереження, бесіда, анкетування, тестування, експертне оцінювання – для вивчення стану готовності майбутніх учителів технологій до впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів; *педагогічний експеримент*: констатувальний, формувальний, контрольний – для перевірки ефективності розроблених педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання в освітньому процесі педагогічних вишів; методи *математичної статистики*: попарного порівняння, ранжування, критерію достовірності χ^2 (хі-квадрат), середньостатистичних показників – для опрацювання сукупності отриманих даних з метою підтвердження достовірності отриманих результатів.

Експериментальна база дослідження: Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка, Донбаський державний педагогічний університет, Центрально-український державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що:

– *вперше* на основі ідей і положень особистісно-діяльнісного, компетентнісного, культурологічного, аксіологічного, технологічного та акмеологічного наукових підходів проведено з'ясування стану дослідженості проблеми в педагогічній теорії і практиці підготовки майбутніх учителів технологій; розроблено теоретичні основи і методику підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів

основної школи у процесі трудового навчання; визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний) та відповідні показники (мотиви, усвідомлення, знання, уміння, елементи педагогічного досвіду); схарактеризовано рівні (високий, достатній, середній, початковий) готовності майбутніх учителів технологій до ефективного здоров'язбереження; обґрунтовано комплекс змістових, організаційно-методичних та діагностувальних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів та експериментально їх перевірено у процесі навчання бакалаврів напряму підготовки 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології) у педагогічних університетах;

– *уточнено та конкретизовано* сутність базових понять дослідження: "здоров'я", "здоровий спосіб життя", "культура здоров'я", "технології здоров'язбереження", "здоров'язбережувальна діяльність учителя", "здоров'язбережувальна компетентність учнів основної школи", "безпекова та працеохоронна діяльність учителя технологій", "готовність майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання";

– *удосконалено* організацію навчального процесу підготовки майбутніх учителів технологій шляхом розробки програми і навчально-методичного забезпечення дисципліни "Основи виробничої безпеки у майстернях".

Практичне значення результатів дослідження полягає у розробці науково обґрунтованої та експериментально перевіреної програми навчальної дисципліни "Основи виробничої безпеки у майстернях", її навчально-методичного забезпечення, діагностичного інструментарію для визначення рівнів готовності майбутніх учителів технологій до формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання. Матеріали дослідження можуть бути використані для написання наукових праць ученими, магістрантами, студентами та в системі післядипломної педагогічної освіти учителів трудового навчання.

Результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку студентів за напрямом 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології): Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (довідка № 1996 від 04.07.2017 р.), Державного вищого навчального закладу "Донбаський державний педагогічний університет" (довідка № 68-17-595/1 від 28.08.2017 р.), Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 15114 від 08.08.2017 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 2540/01-55/02 від 31.08.2017 р.), Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Остроградського (довідка № 118/1 від 06.07.2017 р.), Комунального вищого навчального закладу "Херсонська академія неперервної освіти" Херсонської обласної ради (довідка № 01-23/960 від 30.08.2017 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 457/01 від 07.08.2017 р.).

Особистий внесок автора у спільній роботі [10] полягає в обґрунтуванні методичних засад моделі підготовки вчителя технологій.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації обговорювалися на *міжнародних конференціях*: “Теоретико-методичні аспекти професійної і технологічної освіти” (Полтава, 2012); ІІ Міжнародному конгресі “Етнодизайн: європейський вектор розвитку і національний контекст” (Полтава, 2013); “Непрерывное образование педагогов: достижения, проблемы, перспективы” (Минск, 2015); “Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі” (XXII Каришинські читання) (Полтава, 2015); “Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати” (Братислава, 2016); “Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи” (Баку–Ужгород–Дрогобич, 2016); VII Міжнародній науково-практичній конференції пам’яті академіка Д. О. Тхоржевського “Трудове навчання та технології: сучасні реалії та перспективи розвитку” (Київ, 2017); “Актуальні питання медицини і біології**”** (Полтава, 2017);

всеукраїнських зібраннях: Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій пам’яті академіка Д.О. Тхоржевського “Освітня галузь “Технології”: реалії та перспективи” (Полтава, 2013); VI Міжвузівській науково-практичній конференції інженерно-технологічного факультету “Аспекти безпеки праці, життя та довкілля людини” (Полтава, 2013); “Сучасний вчитель трудового навчання та технологій: досвід та перспективи” (Рівне, 2016); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції з міжнародною участю “Науково-дослідна робота в системі підготовки фахівців-педагогів у природничій, технологічній і комп’ютерній галузях” (Бердянськ, 2017); “Актуальні проблеми формування естетичної культури майбутніх дизайнерів” (Кривий Ріг, 2017); “Культурологічна регіоналістика: теорія, історія, практика” (Полтава, 2017); “Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи” (Умань, 2017); Всеукраїнській науково-практичній конференції, присвяченій Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці “Формування здоров’язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи” (Полтава, 2017); “Проблеми та перспективи сучасної технологічної, професійної освіти, культури та дизайну” (Полтава, 2017).

Публікації. Основні положення та результати наукового дослідження висвітлено в 20 наукових та науково-методичних публікаціях, а саме: 1 навчально-методичному посібнику, 8 статтях у наукових фахових виданнях, 1 зарубіжній статті, 10 статтях у матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками, загальних висновків, списку використаних джерел (306 найменувань, з них 11 – зарубіжних), 10 додатків. Загальний обсяг дисертації – 305 сторінок, основний текст викладено на 189 сторінках, робота вміщує 23 таблиці і 16 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, проаналізовано стан

дослідженості проблеми у психолого-педагогічній науці й аспекти її реалізації в освітній практиці, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення, наведено відомості про апробацію і впровадження результатів, представлено структуру й обсяг дослідження.

У першому розділі – "**Підготовка майбутніх учителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності як проблема педагогічної науки і практики"** – проведено характеристику методолого-теоретичних засад формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності, визначено її формування як важливого напряму професійної безпекової та працеохоронної діяльності вчителя технологій, з'ясовано зміст і чинники поліфункціональної діяльності вчителів технологій з охорони праці учнів у шкільних майстернях.

У процесі комплексного аналізу наукових праць, нормативно-правових джерел, дисертаційних робіт і методичних матеріалів з досвіду роботи вчителів у загальноосвітніх навчальних закладах з'ясовано, що наукові підходи до підготовки майбутнього вчителя технологій містять низку значущих ідей і положень: *культурологічний* (глибоке усвідомлення сутності принципу культуровідповідності, що зумовлює інтегроване включення систем підготовки в контекст культури; активне опанування і творчий розвиток учителем технологій кращих зразків культури здоров'язбереження нації, країни, світової цивілізації; сприяння всебічному розкриттю здібностей і здоровому способові життя кожного майбутнього вчителя), *особистісно-діяльнісний* (особистість майбутнього вчителя технологій виконує системоутворювальну функцію, а організатори професійної підготовки забезпечують необхідні педагогічні умови для особистісного саморозвитку, духовно-морального зростання на основі дотримання здорового способу життя; переведення студента в позицію суб'єкта навчання і виховання, коли професійна підготовка розглядається як процес співробітництва викладача і студента; активне залучення студентів до алгоритмів професійної діяльності, творчості в опануванні технологіями формування здоров'язбережувальної компетентності учнів); *технологічний* (побудова й реалізація педагогічних технологій формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи з урахуванням соціального замовлення на вчителя технологій як фахівця з цього питання та індивідуальних потреб і можливостей кожного студента; відповідність професійної освіти і виховання професійних якостей майбутніх учителів технологій принципам гуманізації та демократизації, самоактивності й саморегуляції, системності, комплексності й міждисциплінарної здоров'язбережувальної інтегрованості, наступності та безперервності, культуровідповідності та інтеркультурності всіх педагогічних умов професійної підготовки); *аксіологічний* (розвиток і саморозвиток у майбутніх учителів технологій загальнолюдських і професійних цінностей здоров'язбереження; ціннісна валеологічна зорієнтованість фахівця на застосування виховного потенціалу здоров'язбереження, з опорою на який особистість здійснює свою поведінку і професійну діяльність у загальноосвітньому навчальному закладі); *компетентнісний* (цілеспрямоване формування вчителем технологій

здоров'язбережувальної компетентності учнів, засноване на оптимальному співвідношенні теоретичних знань і вмінь, здібностей, соціально значущих особистісних якостей, що забезпечується ефективною і безпечною професійною діяльністю; з'ясування реального стану готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи); *акмеологічний* (бачення невід'ємними складниками професійної підготовки вчителя технологій самоосвіти і самовиховання; врахування стратегії і тактики досягнення вчителем вершин професіоналізму, усвідомлення ним власних здібностей і можливостей, їх удосконалення під дією ускладнених вимог до професії).

На основі системно-структурного аналізу основних дефініцій дослідження уможливив з'ясування того, що у вітчизняній і зарубіжній науці існують визначення здоров'я людини, які класифікуються так: здоров'я як відсутність хвороб; "здоров'я" і "норма" як поняття тотожні; здоров'я як єдність морфологічних, психоемоційних і соціально-економічних констант, тому поняття "здоров'я" конкретизовано як нормальний психосоматичний стан людини, що відображає її повне фізичне, психічне і соціальне благополуччя для забезпечення повноцінного виконання трудових і біологічних функцій. Під "здоровим способом життя" потрактовано відповідальність учителя за власне здоров'я і здоров'я його учнів як ознаку загальнокультурного розвитку, що проявляється в єдності стильових особливостей поведінки. Основними компетентнісними елементами здорового способу життя учнів основної школи визначено дотримання режиму навчання, праці й відпочинку та основних гігієнічних вимог, організацію індивідуально доцільного режиму рухової активності, сприйняття правил безпечної поведінки в загальноосвітньому навчальному закладі й поза ним.

Значущим для дослідження обрано також термін "культура здоров'я", який усвідомлено як поняття не лише медичне, а й педагогічне, духовне та соціальне, тому його сучасне тлумачення конкретизовано в контексті культурологічного підходу: культура здоров'я – компонент загальної культури людини, обумовлений матеріальним і духовним середовищем у системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок формування, збереження, зміцнення її здоров'я; основою культури здоров'я учнів визначено здоров'язбережувальну компетентність як одну з ключових для системи шкільної освіти. Отже, п*ід здоров'язбережувальною компетентністю учня основної школи потрактовано комплекс знань, умінь, відношень та цінностей, які спрямовані на збереження й укріплення здоров'я – свого та оточуючих – на уроках та у позаурочній діяльності.*

Водночас проведений аналіз засвідчив майже повну відсутність публікацій, пов'язаних зі здоров'язбереженням учнів основної школи в умовах професійної безпекової діяльності вчителя технологій та охорони праці в загальноосвітніх навчальних закладах, адже саме на етапі шкільного навчання закладається ставлення учнів до таких питань. Іншим важливим аспектом визначено те, що трудове навчання учнів набуває технологічного характеру, коли широко застосовуються складні технічні механізми, а обов'язком учителя і школярів стає знання й дотримання вимог законодавчих та нормативних актів з охорони праці.

Систематизація нормативно-правового забезпечення з проблеми дослідження уможливила виокремлення низки значущих державних документів (Закону України "Про охорону праці", Кодексу законів про працю України, Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили до втрати працездатності", Законів України "Про пожежну безпеку", "Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку", "Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення", "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", "Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності") та прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів; взаємовідносини між учасниками навчально-виховного процесу регулюються "Положенням про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах" (2001 р.) та "Положенням про навчальні кабінети з природничо-математичних предметів загальноосвітніх навчальних закладів" (2012 р.), затвердженими Міністерством освіти і науки України. Завданням шкільного здоров'язбереження визначено створення передумов для безпечної організації навчально-виховної роботи з тих навчальних предметів, обладнання яких може становити загрозу життю і здоров'ю учнів, дотримання правил пожежної безпеки.

Акцентовано, що у кожному з видів навчальних майстерень охорона життя та здоров'я учнів має свою специфіку: у майстерні з обробки деревини і металу робочим місцем індивідуального користування учня є столярний, слюсарний або комбінований верстак, а робочим місцем колективного користування – верстати, муфельна піч, прес для штампування, універсальні пристосування для згинання листового металу, дроту, додаткове обладнання для організації продуктивної праці, що потребує значної зосередженості педагога на правилах техніки безпеки. Шкільні навчальні майстерні мають велику кількість різноманітного обладнання, яке містить низку потенційно небезпечних факторів травматизму; це підтверджено аналізом навчальних програм з трудового навчання. Учитель технологій як завідувач кабінету, лабораторії, навчально-виробничої майстерні, майстер виробничого навчання несе безпосередню відповідальність за безпечний стан робочих місць, обладнання, приладів, інструментів, інвентарю тощо; розробляє необхідні заходи щодо виконання чинних правил та інструкцій з техніки безпеки, виробничої санітарії, правил пожежної безпеки; забезпечує учнів спецодягом та іншими засобами індивідуального захисту; здійснює навчання та інструктаж з охорони праці, під час робіт, що передбачені навчальними програмами, під час виконання практичних робіт з професії з обов'язковим вивченням вимог стандартів безпеки праці; проводить вступний інструктаж, веде профілактичну роботу щодо запобігання травматизму серед учнів; розробляє інструкції з охорони праці. Учитель цього фаху повинен усвідомлювати, що поняття "охорона праці" близьке до поняття "гарантування безпеки життєдіяльності", а метою такої служби в школі є збереження життя та зміцнення здоров'я дітей у процесі навчальної діяльності, виховання та організованого відпочинку. Підготовка такого вчителя технологій у педагогічному університеті вимагає забезпечення комплексу відповідних педагогічних умов.

У другому розділі – “**Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи**” – охарактеризовано комплекс педагогічних умов – змістових, організаційно-методичних, діагностувальних (рис. 1); представлено авторський навчальний курс “Основи виробничої безпеки в майстернях” як основу змісту підготовки; визначено особливості забезпечення ефективності навчальної і практичної діяльності у єдності значущих компонентів професійної готовності майбутнього вчителя (загальнокультурного, виробничо-технологічного, організаційно-управлінського, проектно-конструкторського), відповідних їм критеріїв (когнітивного, діяльнісного, мотиваційно-ціннісного), показників і рівнів (початкового, середнього, достатнього, високого) такої готовності.

У наукових працях відомих учених (А. Вихруща, Й. Гушулея, С. Дятленка, О. Коберника, М. Корця, В. Кузьменка, В. Сидоренка, Г. Терещука, А. Терещука, С. Ткачука, Д. Тхоржевського, А. Цини, С. Ящука та ін.) зміст підготовки сучасного вчителя технологій розроблено в психолого-педагогічному, методичному і технологічному аспектах. Науковцями наголошено на посиленні фундаментальності педагогічної освіти, на розвиткові особистості вчителя з якостями, що відповідають модернізаційним вимогам галузі та забезпечують формування ключових компетентностей учнів, у структурі яких важлива роль належить здоров’язбережувальній компетентності. З огляду на зазначене, до змістових педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій віднесено: усвідомлення необхідності формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання як одного з основних завдань професійної діяльності вчителя технологій; виявлення потенціалу навчальних дисциплін (“Охорона праці”, “Безпекознавство”) як засобів підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання; обґрунтування структури готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів у взаємопроникненні загальнокультурного, виробничо-технологічного, організаційно-управлінського, проектно-конструкторського компонентів; розробку змісту авторської програми “Основи виробничої безпеки у майстернях” для бакалаврів напряму підготовки 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)”.

Програму дисципліни “Основи виробничої безпеки в майстернях”, як центральну в змісті професійної підготовки, складено відповідно до Державних стандартів педагогічної освіти в Україні, узгоджено з освітньо-професійною програмою. Предметом навчальної дисципліни “Основи виробничої безпеки у майстернях” стали теоретичні основи формування загальнокультурного та професійного складників готовності до вивчення з учнями основ безпеки праці для вирішення завдань трудової працеохоронної діяльності, пов’язаної із забезпеченням здоров’я дітей під час виконання виробничих завдань. Вивчення дисципліни проводиться в межах блоку основних дисциплін професійно-практичної підготовки, коли майбутні фахівці вже мають достатнє уявлення щодо специфіки умов їхньої майбутньої професійної діяльності; програма складається зі двох змістових модулів (“Організаційно-правові засади безпеки праці у

шкільних майстернях”, “Гігієна трудової діяльності учнів, безпека і пожежна профілактика”).

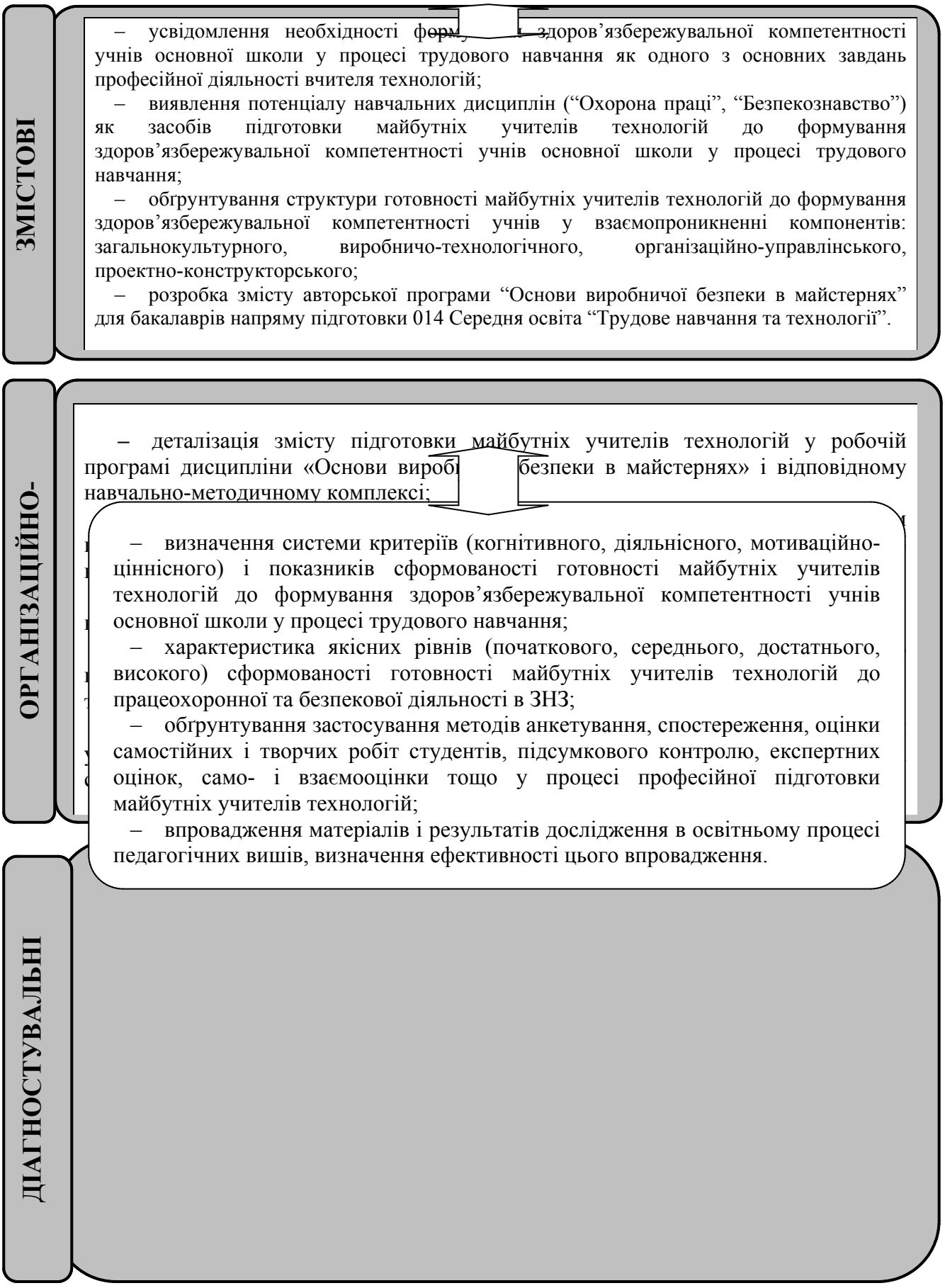

Рис. 1. Схема комплексу педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі вивчення трудового навчання

Метою навчальної дисципліни “Основи виробничої безпеки у майстернях” є опанування майбутніми вчителями знань, умінь, здатностей (компетентностей) для здійснення ефективної професійної діяльності шляхом забезпечення оптимального управління безпечною трудовою діяльністю у майстернях загальноосвітніх навчальних закладів, формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку та усвідомлення ними необхідності виконання у повному обсязі всіх заходів щодо гарантування безпеки праці на робочих місцях учнів. Навчальна програма курсу містить низку значущих працеохоронних (зміст сучасних нормативних документів – загальних та освітніх інструкцій) і організаційно-правових засад безпеки праці у шкільних майстернях, визначених законодавством видів, положень гігієни трудової діяльності, безпеки і пожежної профілактики у процесі трудового навчання учнів основної школи (5-9 класів); у ній концентровано представлені змістові умови професійної підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання. Провідною формою теоретичного навчання майбутніх учителів технологій визначено традиційну лекцію та її інноваційні форми: відеолекцію, лекцію-прес-конференцію, лекцію-візуалізацію, інтерактивну лекцію, лекцію-екскурсію тощо.

Лабораторні роботи як форма практичної діяльності рекомендовані для засвоєння вмінь: використовувати нормативно-правові документи у трудовій діяльності; розробляти інструкції з охорони праці на робочому місці; проводити інструктажі з питань безпеки праці; організовувати роботу і порядок проведення атестації робочих місць учнів; стимулювати безпечну працю дітей; оцінювати умови праці та забезпечувати безпечні й здорові умови праці; визначати санітарно-гігієнічні умови праці; надавати першу долікарняну допомогу; забезпечувати та контролювати стан пожежної безпеки в навчальних майстернях школи; досліджувати важкість та напруженість праці учнів. Темами лабораторних занять у пропонованому змісті підготовки стали: методи аналізу виробничого травматизму, дослідження мікроклімату у навчально-виробничих майстернях, оцінки та дослідження запиленості повітря навчально-виробничих приміщень, технічні випробування системи вентиляції, визначення природньої освітленості навчально-виробничих приміщень, дослідження виробничих вібрацій та виробничого шуму, оцінка стану електробезпеки на робочих місцях, розробка інструкції з охорони праці на робочому місці, профілактика пожежної безпеки в навчально-виробничих приміщеннях. Самостійна робота як форма навчальної діяльності передбачає виконання студентами окремих технологічних операцій або вправ, підготовку інструкцій, вивчення окремих тем та оформлення відповідної звітної документації.

До *організаційно-методичних умов* професійної підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання належать:

– деталізація змісту підготовки майбутніх учителів технологій у робочій програмі дисципліни “Основи виробничої безпеки в майстернях” і відповідному навчально-методичному комплексі;

– вибір оптимального поєднання традиційних та інноваційних форм підготовки (лекцій, лабораторних робіт, індивідуальних завдань, творчих проектів) на засадах розвитку проектно-технологічної культури вчителя;

– інтеграція загальнопедагогічних і спеціалізованих методів навчання, виховання і самоосвіти студентів у процесі фахової підготовки;

– адаптування спеціалізованих методів безпекової і працеохоронної роботи до потреб формування здоров'язбережувальної компетентності учнів учителем технологій у процесі трудового навчання у шкільних майстернях;

– освоєння провідних засобів визначення стану навчально-виробничої безпеки у шкільних майстернях (приладів, обладнання, технічних пристроїв, будівельних і санітарно-гігієнічних норм тощо).

Навчальні технології диференційовано-групової, кооперативно-групової та особистісно-рольової діяльності майбутніх учителів технологій забезпечують інтеграцію загальнопедагогічних методів підготовки на засадах розвитку проектно-технологічної культури фахівця. Значної уваги надано спеціалізованим методам техніки безпеки і охорони праці в майстернях, реалізація яких першочергово полягає у вивченні можливостей спеціального технічного обладнання і низки вимірювальних приладів:

– методи контролю температури приміщень (ртутні чи спиртові термометрии; парні термометри; термографи);

– методи визначення відносної вологості повітря (психрометр Августа, аспіраційний психрометр, гігрометр, гігрограф);

– методи вимірювання швидкості руху повітря (анемометри, термоанемометри та кататермометри, електротермометри, термопари, актинометри, термостовбці, спеціальні радіометри тощо);

– методи контролю вмісту хімічних речовин у повітрі (індикаторні методи хімічного аналізу з використанням газоаналізаторів; санітарно-хімічні методи – колориметричний, фото-колориметричний, хроматографічний, нефелометричний аналіз; безперервно-автоматичні методи – газоаналізатори і газосигналізатори);

– методи визначення запиленості (гравіметричний, лічильний (мікроскопічний), фотометричний метод із використанням ультрафотометра);

– методи гігієнічного нормування вібрацій (частотний аналіз – вимірювання логарифмічних рівнів віброшвидкості (Lv) чи віброприскорення (Lw) на середньогеометричних частотах октавних смуг);

– методи колективного захисту від вібрацій (зниження параметрів вібрації впливом на джерело виникнення; зниження інтенсивності вібрації на шляху її поширення від джерела виникнення);

– нормування шуму у виробничих майстернях двома методами: нормуванням за граничним спектром шуму та нормуванням рівня звуку в дБА (прилади – інтегруючі шумоміри та шумоінтегратори; індивідуальні дозиметри шуму; засоби – малошумні механічні передачі, спеціальні способи зниження шуму в підшипникових вузлах, вентиляторах тощо; пристрої індивідуального захисту від шуму – навушники, протишумові вкладки, шумозаглушувальні шоломи тощо);

– методи протипожежного захисту (способи та засоби гасіння різних горючих речовин і матеріалів; установки для попередження, гасіння та локалізації

пожеж, для блокування від пожеж; пожежні сигналізації різноманітного принципу дії; первинні засоби пожежогасіння – вогнегасники, ящики з піском, автоматика для виявлення і запобігання пожеж).

Водночас передбачено, що майбутній учитель технологій має досконало володіти методами інструктажів із техніки безпеки у шкільних майстернях (вступного; первинного; повторного; позапланового; цільового); розрізняти засоби індивідуального захисту (костюми, засоби захисту органів дихання, одяг спеціальний захисний, засоби захисту ніг, рук, голови, обличчя, очей, органів слуху, засоби захисту від падіння з висоти та інші запобіжні засоби, захисні дерматологічні засоби, засоби захисту комплексні).

До *діагностувальних педагогічних умов* у рамках проблеми дослідження належать:

– визначення системи критеріїв (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного) і показників сформованості готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання;

– характеристика якісних рівнів (високого, достатнього, середнього, початкового) сформованості готовності майбутніх учителів технологій до працеохоронної та безпекової діяльності в ЗНЗ;

– обґрунтування застосування методів анкетування, спостереження, оцінки самостійних і творчих робіт студентів, підсумкового контролю, експертних оцінок, само- і взаємооцінки тощо у процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій;

– впровадження матеріалів і результатів дослідження в освітньому процесі педагогічних ВНЗ, визначення ефективності цього впровадження.

У процесі розроблення цього компонента педагогічних умов на засадах розуміння критерію як ступеню прояву якостей, властивостей та ознак досліджуваного предмета, які дають можливість спостерігати за його станом, визначати рівень функціонування та розвитку готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи для когнітивного критерію з'ясовано систему знань психолого-педагогічних, методичних, загальнопрофесійних і спеціалізованих безпекових та працеохоронних дисциплін; для діяльнісного критерію – систему вмінь, для мотиваційно-ціннісного критерію – систему ставлень, цінностей, усвідомлень, які трансформовано в доступні для оцінювання показники.

Досягнення високого або достатнього рівнів готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання визнано можливим за обставин комплексного поєднання та цілісного використання запропонованих змістових, організаційно-методичних і діагностувальних педагогічних умов професійної підготовки цієї категорії фахівців із застосуванням пропонованих діагностико-корекційних методів (анкетування, дослідницького спостереження, письмового й усного опитування, підсумкових контрольних робіт, експертних оцінок).

У третьому розділі – **“Експериментальна перевірка ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів”** – розкрито логіку, зміст, особливості проведення констатувального та формувального етапів експерименту, висвітлено контрольні результати експериментальної роботи, репрезентовано педагогічні рекомендації щодо змісту й організації підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання.

Дослідження проходило упродовж 2013-2017 навчальних років та містило послідовні етапи – констатувальний, формувальний і контрольний.

На формувальному етапі у практику технологічних факультетів педагогічних університетів (Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Донбаського державного педагогічного університету, Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка) впроваджено пропоновані педагогічні умови. У дослідженні брали участь 167 студентів, 9 викладачів та 25 учителів технологій загальноосвітніх шкіл як керівників практик.

У ході формувального експерименту відбулася загальна перевірка ефективності розроблених педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання; основою цього етапу експерименту стало поетапне цілеспрямоване опанування змістом і комплексом виокремлених автором методів у експериментальній групі, відсутність цього в контрольній групі та здійснення серії контрольних зрізів і вимірів. Це було зумовлене тим, що підготовка майбутнього вчителя технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання у експериментальній групі здійснювалася не лише під час вивчення нормативних дисциплін та реалізації комплексу педагогічних умов, але й у процесі практичної роботи. Сформованість мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісного компонентів готовності забезпечено через систематичне залучення студентів у творчу розробку й проектування занять, уроків технологій різних типів, розвиток умінь комплексно застосовувати психолого-педагогічні, технічні, методичні, спеціальні, безпекові й працеохоронні знання; виконання проектно-дослідницьких завдань, свідомий контроль результатів своєї діяльності членами експериментальної групи.

На контрольному етапі (2017 р.) було оброблено й проаналізовано результати експериментальної перевірки педагогічних умов готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання, узагальнено й опубліковано результати дослідження, сформульовано висновки і методичні рекомендації.

На основі отриманих даних, достовірність яких визначено засобом статистичного критерію χ^2, за всіма показниками спостережено позитивне зростання в експериментальній групі порівняно з контрольною групою (табл. 1).

Таблиця 1

Групи	*Рівні готовності*							
	Початковий		*Середній*		*Достатній*		*Високий*	
	осіб	%	осіб	%	осіб	%	осіб	%
КГ (95)	12	12,6	45	47,4	31	32,6	7	7,4
ЕГ (93)	5	5,4	28	30,1	46	49,5	14	15,0

Після закінчення експериментальної роботи кількість студентів ЕГ, які досягли високого рівня, збільшилась на 10,7 % (від 4,3 % до 15,0 %), у КГ – зросла на 2,1 % (від 5,3 % до 7,4 %); чисельність осіб, які мали середній рівень готовності зросла в ЕГ на 41,1 % (від 8,4 % до 49,5 %), а в КГ – на 25,1 % (від 7,5 % до 32,6 %); вагомо змінилися показники початкового рівня: в ЕГ кількість респондентів зменшилась до 5,4 %, у КГ – лише до 12,6%.

За результатами обчислень статистичного критерію Тспост > Ткрит (12,8 > 11,3) з імовірністю 0,99 визначено, що загальний рівень готовності студентів контрольної та експериментальної груп до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання став відрізнятися, причому в ЕГ студенти мали значно вищі результати порівняно з КГ. Дані експериментальної роботи підтверджують, що впровадження педагогічних умов та введення до навчального плану підготовки дисципліни "Основи виробничої безпеки у майстернях" є ефективними.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнено й практично вирішено наукове завдання обґрунтування та експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання, що дає підстави зробити такі висновки.

1. У процесі аналізу комплексу наукових праць, нормативно-правових джерел, дисертаційних робіт і методичних матеріалів із досвіду роботи вчителів у загальноосвітніх навчальних закладах з'ясовано, що наукові підходи до підготовки майбутнього вчителя технологій містять низку значущих ідей і положень: *культурологічний* (активне опанування і творчий розвиток учителем технологій кращих зразків культури здоров'язбереження нації, країни, світової цивілізації; сприяння всебічному розкриттю здібностей і здорового способу життя кожного майбутнього вчителя), *особистісно-діяльнісний* (організатори професійної підготовки забезпечують необхідні педагогічні умови для особистісного саморозвитку, духовно-морального зростання майбутнього вчителя на основі дотримання здорового способу життя; професійна підготовка розглядається як процес співробітництва викладача і студента; студенти активно залучаються до алгоритмів професійної діяльності задля опанування технологіями формування здоров'язбережувальної компетентності учнів); *технологічний*

(педагогічні технології формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи розробляються з урахуванням соціального замовлення на вчителя технологій та індивідуальних потреб кожного студента); *аксіологічний* (розвиток і саморозвиток у майбутніх учителів технологій загальнолюдських і професійних цінностей культури здоров'я забезпечує ціннісну валеологічну зорієнтованість фахівця на застосування виховного потенціалу здоров'язбереження); *компетентнісний* (цілеспрямоване формування вчителем технологій здоров'язбережувальної компетентності учнів засноване на оптимальному співвідношенні теоретичних знань і умінь, здібностей, соціально значущих особистісних якостей, що забезпечується ефективною і безпечною професійною діяльністю); *акмеологічний* (невід'ємними складниками професійної підготовки вчителя технологій є самоосвіта і самовиховання; професійна підготовка водночас потребує врахування можливостей досягнення вчителем вершин професіоналізму, усвідомлення ним власних потенціалів, їхнє удосконалення відповідно до вимог професії).

2. Теоретичні основи роботи визначено на засадах системного аналізу основних дефініцій, на основі якого з'ясовано, що у вітчизняній і зарубіжній науці під "здоровим способом життя" потрактовано відповідальність учителя за власне здоров'я і здоров'я його учнів як ознаку загальнокультурного розвитку, що проявляється в єдності стильових особливостей поведінки. Основними компетентнісними елементами здорового способу життя учнів основної школи визначено дотримання режиму навчання, праці й відпочинку та основних гігієнічних вимог, організацію індивідуально доцільного режиму рухової активності, сприйняття правил безпечної поведінки в загальноосвітньому навчальному закладі й поза ним. Значущим для дослідження визначено також термін "культура здоров'я", який усвідомлено як поняття не лише медичне, а й педагогічне, духовне та соціальне, тому обрано його сучасне тлумачення в контексті культурологічного підходу як компонента загальної культури людини, обумовленого матеріальним і духовним середовищем у системі цінностей, знань, потреб, умінь і навичок формування, збереження, зміцнення її здоров'я; основою культури здоров'я учнів визначено здоров'язбережувальну компетентність як одну з ключових для системи шкільної освіти. П*ід здоров'язбережувальною компетентністю учня основної школи потрактовано комплекс знань, умінь, відношень та цінностей, які спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я на уроках та у позаурочній діяльності.*

Авторську програму дисципліни "Основи виробничої безпеки в майстернях", як центральну в змісті професійної підготовки, складено відповідно до Державних стандартів педагогічної освіти в Україні, її методику узгоджено з освітньо-професійною програмою підготовки бакалаврів напряму "Технологічна освіта". Предметом навчальної дисципліни "Основи виробничої безпеки у майстернях" є теоретичні основи формування загальнокультурного та професійного складників готовності до вивчення з учнями основ безпеки праці для вирішення завдань трудової працеохоронної діяльності, пов'язаної із забезпеченням здоров'я дітей під час виконання виробничих завдань. Вивчається ця дисципліна у межах блоку основних дисциплін професійно-практичної підготовки, коли майбутні фахівці

мають достатнє уявлення щодо специфіки умов їхньої майбутньої професійної діяльності; її програма складається із двох змістових модулів (“Організаційно-правові засади безпеки праці у шкільних майстернях”, “Гігієна трудової діяльності учнів, безпека і пожежна профілактика”) і відповідного методичного забезпечення.

3. У процесі розроблення діагностувального компонента підготовки на засадах розуміння критерію як ступеню прояву якостей, властивостей та ознак досліджуваного предмета, які дають можливість спостерігати за його станом, визначати рівень функціонування та розвитку готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи для *когнітивного* критерію з’ясовано систему знань психолого-педагогічних, методичних, загальнопрофесійних і спеціалізованих безпекових та працеохоронних дисциплін, які трансформовано в доступні для оцінювання показники; для *діяльнісного* критерію – систему вмінь, для *мотиваційно-ціннісного* критерію – систему ставлень цінностей, усвідомлень. Запропоновано чотири рівні готовності майбутніх учителів до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання: високий, середній, достатній, початковий.

4. Обґрунтовано комплекс педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій. До змістових педагогічних умов віднесено: усвідомлення необхідності формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання як одного з основних завдань професійної діяльності вчителя технологій; виявлення потенціалу навчальних дисциплін (“Охорона праці”, “Безпекознавство”) як засобів підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання; обґрунтування структури готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів у взаємопроникненні компонентів: загальнокультурного, виробничо-технологічного, організаційно-управлінського, проектно-конструкторського; розробку змісту авторської програми “Основи виробничої безпеки у майстернях” для бакалаврів напряму підготовки 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології)”. Взаємозумовленість організаційно-методичних та діагностувальних педагогічних умов у рамках проблеми дослідження, об’єктивне визначення системи критеріїв і показників сформованості готовності майбутніх учителів технологій до формування здоров’язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання, характеристика якісних рівнів (високого, достатнього, середнього, початкового) сформованості такої готовності, обґрунтування застосування системи методів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів технологій призвели до того, що впровадження матеріалів і результатів дослідження в освітньому процесі педагогічних вишів уможливило визначення ефективності пропонованих матеріалів (якісні рівні готовності майбутніх учителів у ЕГ зросли на 25,7 %, а в КГ – лише на 3,7 %).

До перспектив проведеного дослідження належить детальне конкретизування виокремлених спеціальних і спеціалізованих методів

безпекової і працеохоронної діяльності майбутнього вчителя технологій у ЗНЗ і застосування матеріалів дисертації у післядипломній педагогічній освіті та методичній роботі.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Навчальний посібник

1. *Титаренко В. М.* Основи виробничої безпеки в майстернях / В. М. Титаренко. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – 296 с.

Статті в наукових фахових виданнях України

2. *Титаренко В. М.* Теоретико-методична підготовка вчителя технологій у вищих педагогічних закладах / В. М. Титаренко // Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал. – № 3 (110). – 2014. – С. 139-142.

3. *Титаренко В. М.* Формування професійно-практичних умінь і навичок у процесі підготовки майбутніх учителів технологічної освіти / В. М. Титаренко // Трудова підготовка в рідній школі. – № 5. – 2014. – С. 2-5.

4. *Титаренко В. М.* Поліфункціональність професійної діяльності вчителя технологічної освіти / В. М. Титаренко // Витоки педагогічної майстерності. Серія "Педагогічні науки" : зб. наук. праць ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. – Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. – Випуск 15. – С. 295-300.

5. *Титаренко В. М.* Безпека праці у шкільних майстернях. Програма навчальної дисципліни / В. М. Титаренко // Трудова підготовка в рідній школі. – № 5. – 2015. – С. 15–18.

6. *Титаренко В. М.* Проблема здоров'язбереження учнів у виховному процесі: сьогодення та досвід / В. М. Титаренко // Трудова підготовка в рідній школі. – № 3. – 2016. – С. 38-41.

7. *Титаренко В. М.* Основи здорового способу життя як фактор всебічного розвитку особистості / В. М. Титаренко // Імідж сучасного педагога. – № 10 (169). – 2016. – С. 69-74.

8. *Титаренко В. М.* Здоров'язбереження – необхідна умова життя людини / В. М. Титаренко // Зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2017. – Випуск 1. – С 358-365.

Праці в зарубіжних виданнях:

9. *Титаренко В. М.* Професійно-педагогічна діяльність учителя технологічної освіти / В.М. Титаренко // Scientific Journal "ScienceRise". – № 3/1 (8). – Харків, 2015. – С. 76–81.

10. Tytarenko V. M. Modeling of health care activity of the future teacher of technologies / V. M. Tytarenko // Nauka i studia. – NR 12 (173). – 2017. – Przemysl, 2017. – P. 36–44.

Праці апробаційного характеру

11. *Титаренко В. М.* Екологічні аспекти безпеки життєдіяльності / В. М. Титаренко // Навколишнє середовище і здоров'я людини : матер. VI Всеукр. наук.-прак. семінару. – Полтава : Астрая, 2013. – С. 134-136.

12. *Титаренко В. М.* Здоров'язбережувальні технології як складова змісту

професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання / В. М. Титаренко // Навколишнє середовище і здоров'я людини : зб. матер. VIII Всеукр. наук.-практ. семінару. – Полтава : Астрая, 2015. – С. 128-130.

13. *Титаренко В. М.* Сучасні теоретико-методологічні підходи до фахової підготовки майбутніх учителів технологій / В. М. Титаренко // Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі (XXII Каришинські читання) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 21–22 травня 2015). – [за заг. ред. проф. М. В. Гриньової]. – Полтава, 2015. – С. 206-208.

14. *Титаренко В. М.* Формирование готовности будущих учителей к здоровьесберегательной компетентности как педагогическая проблема / В. М. Титаренко // Непрерывное образование педагогов: достижения, проблемы, перспективы : междунар. пед. чтения (Минск, 26–27 ноября 2015 г.) [Электронный ресурс] / М-во образования Респ. Беларусь, ГУО "Акад. последиплом. образования", ОО "Белорус. пед. о-во". – Минск : АПО, 2015. – С. 488-493. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM). – Систем. требования : IBM-совместимый компьютер, ОЗУ 512 МБ, CD-ROM, экран 1024X768, Windows XP/Vista/7/8, Adobe Reader.

15. *Титаренко В. М.* Працеохоронна діяльність майбутнього вчителя технологічної освіти / В. М. Титаренко // Аспекти безпеки праці, життя та довкілля людини : зб. наук. праць VIII Міжвуз. наук.-практ. конф. інженерно-технологічного факультету (м. Полтава, 23 квітня 2015 р.). – Полтава : Полтавська державна аграрна академія, 2015. – Випуск 8. – С. 43-45.

16. *Титаренко В. М.* Формування здорового способу життя сучасної молоді у навчальних закладах / В. М. Титаренко // Smart and Young : міжнар. щомісячний наук. журн. – 2016. – № 3 (лютий). – С. 39-42.

17. Т*итаренко В.* Використання здоров'язбережувальних технологій при підготовці майбутніх учителів трудового навчання / В. Титаренко // Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення і підходи: зб. матер. І-ї Міжнар. наук.-практ. конф. – Баку–Ужгород–Дрогобич : Посвіт, 2016. – С. 215-216.

18. *Титаренко В. М.* Здоровий спосіб життя сучасної молоді / В. М Титаренко // Економіка, наука, освіта: інтеграція та синергія : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 3 т. – Т. 2. – Київ : Вид-во "Центр навчальної літератури", 2016. – С. 62-63.

19. *Титаренко В. М.* Значення безпекознавства у житті людини в умовах глобалізації / В. М. Титаренко // Personality Development In the Age of Globalization: Collection of scientific papers. – Morrisville : Lulu Press, 2016. – P. 58-62.

20. *Титаренко В. М.* Здоров'язбережувальна компетентність – один із чинників підготовки майбутніх учителів трудового навчання / В. М. Титаренко // Формування здоров'язбережувальних компетентностей сучасної молоді: реалії та перспективи : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф., присвяченої Всесвітньому Дню цивільної оборони та Всесвітньому Дню охорони праці. – Полтава : ПНПУ, 2017. – С. 323-326.

АНОТАЦІЇ

Титаренко В. М. Підготовка майбутніх учителів технологій до формування в учнів основної школи здоров'язбережувальної компетентності у процесі трудового навчання. – Кваліфікаційна наукова робота на правах

рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання / Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2017.

З'ясовано стан дослідженості проблеми в педагогічній теорії і практиці підготовки майбутніх учителів технологій, визначено сукупність наукових підходів дослідження. На основі базових понять дисертації розроблено теоретичні основи і методику підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів основної школи у процесі трудового навчання.

Визначено критерії і показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів технологій до ефективного здоров'язбереження у ЗНЗ. Обгрунтовано та експериментально перевірено комплекс педагогічних умов підготовки майбутніх учителів технологій до формування здоров'язбережувальної компетентності учнів у процесі підготовки бакалаврів спеціальності 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології).

Ключові слова: професійна підготовка, учитель технологій, трудове навчання учнів, здоров'язбережувальна компетентність, комплекс педагогічних умов.

Титаренко В. Н. Подготовка будущих учителей технологий к формированию у учащихся основной школы здоровьесберегательной компетентности в процессе трудового обучения. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика трудового обучения / Полтавский национальный педагогический университет имени В. Г. Короленко. – Полтава, 2017.

Выяснено состояние изученности проблемы в педагогической теории и практике подготовки будущих учителей технологий, определена совокупность научных подходов исследования. На основе базовых понятий диссертации разработаны теоретические основы и методика подготовки будущих учителей технологий к формированию здоровьесберегательной компетентности учащихся основной школы в процессе трудового обучения.

Определены критерии и показатели, а также сделана характеристика уровней готовности будущих учителей технологий к эффективному здоровьесбережению в школе. Обоснован и экспериментально проверен комплекс педагогических условий подготовки будущих учителей технологий к формированию здоровьесберегательной компетентности учащихся в процессе подготовки бакалавров специальности 014 Среднее образование (Трудовое обучение и технологии).

Ключевые слова: профессиональная подготовка, учитель технологий, трудовое обучение учащихся, здоровьесберегательная компетентность, комплекс педагогических условий.

Tytarenko V. M. Training of the future teachers of technologies to form the students' healthcare-saving competence in the process of labor training in the main school. – The manuscript.

Thesis for a candidate's degree by specialty 13.00.02 – Theory and Methods of Labor Training / Poltava National V. G. Korolenko Pedagogical University. – Poltava, 2017.

The state of the problem's research in pedagogical theory and practice of preparing the future teachers of technologies is determined, the essence of the basic concepts of the dissertation is included. Theoretical bases and methodology of training the future teachers of technologies for the formation of the healthcare-saving competence of students in the main school in the process of labor training have been developed.

The criteria and indicators are determined and the levels of readiness of the future teachers of technologies for effective healthcare in general educational institutions are described. The complex of pedagogical conditions for the preparation of the future teachers of technologies for the formation of students' healthcare-saving competence in the process of preparation of bachelors of technological education was substantiated and experimentally verified.

For the first time, based on the ideas and provisions of personality-activity, competence, culturological, axiological, technological and acmeological scientific approaches, the state of research of the problem in the pedagogical theory and practice of the training of the future teachers of technologies was made; the theoretical bases and methodology of training of the future teachers of technologies for the formation of the healthcare-saving competence of the students of the main school in the process of labor training were carried out; the criteria (motivational-value, cognitive, activity) and corresponding indicators (motives, awareness, knowledge, skills, elements of pedagogical experience) were determined; we characterized the levels (high, sufficient, average, low) of readiness of the future teachers of technologies for effective healthcare; the complex of content, organizational, methodological and diagnostic pedagogical conditions for the preparation of the future teachers of technologies for the formation of the healthcare-saving competence of students was substantiated and experimentally verified in the process of preparation of bachelors of technological education at pedagogical universities;

The essence of the basic concepts of the research "health", "healthy lifestyle", "culture of health", "technologies of healthcare", "healthcare-saving activity of the teacher", "health-saving competence of the pupils of the basic school", "security and labor-intensive activity of the teacher of technologies", "the readiness of the future teachers of technologies to form the healthcare-saving competence of the pupils of the main school in the process of labor training" was clarified;

The organization of the educational process of the future teachers of technologies through the development of teaching and methodological support for the discipline "Basics of industrial safety in workshops" was improved.

Keywords: professional training, teacher of technologies, pupils'labor training, healthcare-saving competence, a complex of pedagogical conditions.

ВИДАВНИЦТВО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Підписано до друку 27 листопада 2017 р.
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Наклад 100 прим.
Віддруковано з оригіналів

ВИДАВНИЦТВО
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
01601, м. Київ–30, вул. Пирогова, 9
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002